

L'g a.

Skirstymės i vienasėlius

Centr. Valst. Knygynas
Biržų Skyrius

1932

3960

ADL. iš M—KIŲ.

23a

A 235

Skirstykimės

I

vienasėdžius!

3960

VILNIUS.

M. Kuktos spaustuvė, Dvorcovaja g., 4.

1908.

Marijampolės Petro Kriaučiūno
viešoji biblioteka (Vytauto g. 20)
Informacijos skyrius Nr. 70
Invent. Nr. 03/7213

Vargingai gyvena mūsų ūkininkai, ypač gi tie, ką gyvendami dideliuose sodžiuose po mažą žemės sklypelį teturi. Bet kodėl jie vargingai gyvena? Patį ūkininkai savo vargingo gyvenimo priežastį mato bloguose metuose, javų neužderėjime. Tiesa, metai blogi, javų užderėjimas ne koks. Bet ar tik tame ir tūno jų blogo medžiagiško stovio priežastis. Man rodos, kad daug yra tam priežasčių, apie kurias mūsų ūkininkai gal retai kuomet ir pamąsto. Aš čia pasirižau trumpai išdėstyti priežastis, dėl ko mūsų ūkininkai, turėdami ir po nemažą žemės sklypą, skursta medžiagiškai.

Pirmiausia, mano nuomone, vargingo ūkininkų gyvenimo priežastis tai yra ta, kad ūkininkas, gyvendamas sodžuije (kaime), neturi liuosybės ir savarankiškumo,

kokį jis turėtų gyvendamas vienasėdyje. Gyvendamas sodžiuje ūkininkas yra iš visų pusių savo kaimynų varžomas. Sumanytų gal kartais ir sodietis - ūkininkas išrasti ką nors nauja ūkio pagerinimui, kaip antai: dobilus ir kitokias pašarines žoles sėti, pievas tręšti, kelią per savo lauką taisyti, vandenį iš savo pelkių (balų) išleisti, perkusus (ravus) pievose iškasti, bet kaimynams ant to netinkant, jis negali to padaryti. Norint sodžiuje gyvenant pagerinti savo ūkis, reikalinga visų sodžiaus ūkininkų vienybė, sutartis, ko ant nelaimės pas mūsų sodiečius nėra, todėl ir ūkis sodžiuje gyvenant jokia būdu negali būti pagerintas; ūkio gi nepagerinus ir po senobei ūkininkaujant ir būvis ūkininko nepagerės.

Jau minėjau, kad sodžiuje gyvenant negalima nė pašarinės žolės sėti, nė kitoki ūkio pagerinimai įvesti, jei visi kiti kaimynai to nedaro. Toki ūkio pagerinimai tėra galima tik vienasėdyje gyvenant įvykdyti, kur niekas nevaržo mūsų

darbo, kur liuosai galime darbuoties.

Išžiūrėkime tiktai, kaip atliekama lauko darbai sodžiuje. Atėjo pavasaris. Reikia pradėti lauko darbai dirbti. Vos suspėjo nutirpti nuo laukų sniegas, pradžiūvo kiek viršūkalnės, ūkininkas nelaukia galutinai žemės išdžiūstant, bet ištaisęs žagrę klampoja dirvą ir tik gadina žemę. Žinoma, gyvenant sodžiuje negalima vėluoties su darbu, nes žemė išdalyta į tris laukus, o šie pastarieji išdalyti į siaurus rėžius (šniūrus), kurie kartais (dideliame sodžiuje) tęsiasi bent 5—6 varstus toľumo ir pertat tik anksti pradėjus darbą dirbti galima laiku jį atlikti. Reikia tik atminti, kas tai yra dirbti darbas tokiam rėžyje, kuris tęsiasi 5—6 varstus toľumo. Kiek tai ūkininkas turi sugaišti laiko bevaikščiodamas laukan ir iš lauko. Jei reikia eiti arti už 5—6 varstų, tai jau mažiausiai visą valandą turi eiti ten (laukan), o atgal vėl valandą, be to dar vienas darbininkas turi atsikraukti nuo darbo ir nešti jam laukan

pietus, kuris taip-pat sugaišta porą valandų; ir taip keturios valandos reikia veltui sugaišti, jokios iš to naudos neturint, o kiek per tas keturias valandas galėtų darbininkas padirbti darbo, kiek galėtų pelnyti!

Kadangi sodžiuje gyvena kartais bent po 20—30 (ir daugiau) ūkininkų, tarp kurių nėra jokios sutarties ir kiekvienas iš jų dirba savaip, nežiūrėdamas ką kiti daro, tai dažnai toks darbas jokios neatneša naudos. Atsitinka sodžiuje ir toki ūkininkai - greituoliai, kuriems tik rūpi kuogreičiausiai atlikti darbas, nežiūrint į tai, ar bus iš to nauda, ar ne. Tie dirba tik dėlto, kad greičiaus nudirbti laukų darbus. Jei vienas-antras ūkininkas ir nenorėtų dirbti, tai tie kaimynai-greituoliai, nuvalę nuo lauko savo javus, paleis savo gyvulius ir atlikuonių javus nevalytus (arba nuvalytus, bet dar nesuvežtus) lauke suganis. Žinau atsitikimą, kur vienas iš ūkininkų, nenorėdamas nenunokusio (nepripėjusio) vasarojaus valyti, pasiliko nuo visų

su darbu, o paskiaus kaimynai suganė savo gyvuliais jo javus. Sis, nenorėdamas dovanoti kaimynams už tokių jų pasielgimą, apskundė teisman, kad užmokėtų jam už suganytuosius javus; teismas nutarė užmokėti nukentėjusiam 170 rb. O kiek sugano ir neužmoka!..

Toliaus, gyvendami sodžiuje negalime vaisinti geresnės veislės gyvulių, nes trūksta mums gerų ganyklų, o prastų nors ir turime nemažai, tečiau, nėsant tarp mūsų sutarties, nepataisome jų. Juk reikia tik pažiūrėti, kiek Lietuvoje yra dirvonų, pelkių. Yra tokių vietų, kur bent po kelis valakus (valakas—20 dešimtinių—30 margų) pievų tykšo pelkėmis, kuriomis mes nesinaudojame ir neturime iš jų nė šieno, nė ganyklų. Yra, sakau, daugybė tokių vietų, kuriomis mes galėtumėm pasinaudoti ir turėtumėm gerą pelną, jei tik mes suprastumėm gerai, kas joms reikia daryti ir supratę nesigailėtumėm darbo ir vargo. Tečiau visa tai galima padaryti tik gyvenant vienasėdyje; gyvenant sodžiuje dėlei

įvairių priežasčių tas negalima padaryti ir negalima iš tų pelkių atsakantis pelnas turėti.

Iš mūsų pačių kaltybės dvesia gyvuliai ant arimo. Aparę pūdymą visai pritrūkstame ganyklų, nes miškų ir pievų gerų visai mažai teturime, o į pelkes victomis negali gyvuliai nė įeiti, o jei kur ir įeina, tai vis sočiai nepriėda, nes žolė pelkėse visai prasta ir jokios soties gyvuliams nepriduoda. Blogoje pievoje, o ypač pelkėse, gyvuliai nepriėda gerai ir visuomet esti liesi, geroje gi pievoje, nors ir mažai žolės, bet žolė ten skanesnė ir gyvuliai nuo jos riebesni. Skanaus vandens gyvuliams atsigerti taip-pat neturime laukuose. O kaip jis reikalingas yra! Nors pelkėse ir perkasuose ir yra vandens, bet vanduo ten smirdantis, pripuvęs ir gyvuliai nenori jo gerti, o jei ir geria, tai tik kuomet paskutinais ištrokšta, ir toks vanduo nelabai jiems eina sveikaton.

Bado prispirti gyvuliai ėda ne-naudingą jiems žolę, geria smirdantį vandenį, džiūsta, nyksta ir

igyja įvairias nuo to ligas; mуроja iš bado ir jiesko sau maisto, bet jo per mūsų tamsumą ir apsileidimą nėra. Skauda širdis žiūrint į tokį prastą gyvulių padėjimą! Gyviluai perkare, liesi, kito net šonkauliai barkso. Ir kėno tai kaltybė? Ar tik ne mūsų pačių.

Daug čia yra ir mūsų pačių kaltybės. Ar gi negalėtumem mes visų tų dirvonų, dykaviečių ir pelkių paversti į naudingą dirvą ar pievą—ganyklą? Žinia, kad galėtumem. Tik sodžiuose gyvendamies to neįstengsime padaryti, nes sodžiuoj gyvenant ir negalima tas padaryti. Pelkės, sakysim, reikia būtinai išdžiovinti, reikia iškasti perkasai, išleisti vanduo, paskiaus aparti ir apakėti, kur gi žemė visai prasta, galima apvežti kitokia geresne žeme bent per 3—4 colius storumo, paskiaus galima jau apsėti kokioms nors žolėmis (pav. dobilais, liucerna ar lupinu). Pirmaisiais metais žolė nelabai auga, bet savo šaknimis sustiprina žemę ir ateityje žolė puikiai pradeda augti. Taip tat galima iš niekam vertos

plekės padaryti geriausios rūšies pieva. Bet sodžiuoj gyvenant tas padaryti sunku ir tiesiok negalima. Vienas ūkininkas pradės kasti per savo rėžį perkasą, antras nepanorės ir neleis dargi kitam per savo rėžį perkasą kasti ir taip nėsant sutarties nieko negalima bus padaryti. Taigi jau iš šio atžvilgio būtinai reikia mūsų ūkininkams skirstyties į vienasėdžius, nes gyvenant vienasėdyje niekas natrukdys darbo ir galima bus viskas savarankiškai veikti.

Arba, sakysimė, gyvenant sodžiuje užsidega vieno ūkininko trobos ir sudega ne vieno—dviejų, bet dažnai viso sodžiaus ūkininkų turtas. Kas tuomet kaltas? Kas sugražins nukentėjusiems ūkininkams jų pragaištį? Kas sušelps juos nelaimėje. Pragaišties niekas neatlygins; už vieno neatsargumą su ugnim—kentės viso sodžiaus ūkininkai. Sodžiuje, žinia, trobos vieno prie antro arti, kartais dargi stogai susisiečia, tai užsidegus vieno troboms turi ir visų sudegti, nes sunku užgesinti, ypač neturint tam

tikrų ugnies gesinimui įrankių. Kiek tai kasmet sudega Lietuvoje sodžių ir miestelių! Kasmet ugnis sunaikina už šimtus tūkstančių rublių mūsų ūkininkų turto. Juk tai vis gyvas žmonių prakaitas sudega. Tai kuomet gi mūsų kraštas prasigyvens, jei kasmet tiek darbo ir turto dovanai pražūva!

O kiek dar visokių smulkmenų yra, kurių ir suskaičiuoti negalima; kiek sodžiuje peštynių, barnių, nesutikimų dėl kokios vištos ar taip kokio niekniekio. Trumpai sakant, gyvenant sodžiuje niekuomet negalima pataisyti savo būvis, nes iš visų pusių varžo ir trukdo mūsų darbą gyvenimo aplinkybės.

Priminę čia paviršium sodžiaus gyvenimo ydas, palyginsime sodžių su vienasėdžiu.

Gyvenant vienasėdyje nereikia leisti veltui laikas vaikščiojant laukan ir atgal po kelias valandas kasdien, nes visas žemės sklypas vienoje vietoje ir artie namų; nereikia priverstinai vesti trilaukis ūkis (kaip dabar daroma) kaip sodžiuje, nes gali jau čia vesti dauglaukį ūkį,

gali liuosai sėti pašarines žoles, taisyties naujuosius ūkiškus padargus, vaisinti geresnės veislės gyvulius, verstis pienu ir t. t. ir t. t. Niekas čia tavo darbo nevaržys, čia jau galima liuosai, savarankiškai ūkis gerinti. Trumpai sakant, gyvenant vienasėdyje galima turėti dviguba nauda iš to paties darbo, o ir darbas bus spartesnis, nes vienasėdyje du darbininku tiek galės padaryti, kaip sodžiuje tris.

Užsidegus vienasėdyje tik vieno trobos gali sudegti, o ir tai ne visos, nes čia galima trobos viena nuo kitos toliaus statyti. Be to dar tarp trobėse galima sodinti medžiai, kurie irgi daug gali apsaugoti kitas trobas nuo ugnies.

Matydami dabar iš viršminėtųjų, nors ir labai trumpų, nurodymų sodžiaus ir vienasėdžio gyvenimą, pasistengkime kiekvienas skirstyties į vienasėdžius ir kalbinkime savo kaimynus, nes tik išsidalyję (išsiskirstę) į vienasėdžius tegalėsime pataisyti savo būvį. Gyvenimas sodžiuje aiškiai parodė mums, kad sodžiuje ne gyvenimas, tik vargo

vargimas. Susipraskime nors kartą ir pasistengkime prašalinti tą vargą ir pataisyti savo būvį. Pana mums vargti, gana skursti sodžiuose! Skirstykimės į vienasėdžius. Pažiūrėkime tik kaip gyvena išsiskirstę į vienasėdžius mūsų broliai suvalkiečiai, pasiklauskime jų, kaip gyvena jie sodžiuose ir kaip gyvena dabar vienasėdžiuose. Daug jau ir kauniečių pradeda skirstyties į vienasėdžius ir tie, ką jau išsiskyrstė, labai džiaugiasi. Nepasilikime ir mes kitų užpakalyje. Nežiūrėkime į rytų kaimynus, bet imkime pavyzdį iš vakarų kaimynų ir iš Kuršo latvių.

Ketinant skirstyties į vienasėdžius, kilsta klausimas: „kaip padalyti į lygias dalis sodžiaus žemę, kad nė vienas ūkininkas nebūtų nuskriaustas“. Gerai būtų, kad tą dalyką atliktų matininkas su pagelba vietinių ūkininkų, nes jie, gerai žinodami savo laukų gerumą, geriausulygtų: kam tektų prastesnė žemė, ten pridėtų pievų ar pinigais primokėtų. Dalyti žemę reikia į keturkampius. Išsidalinus

visą žemę į lygias dalis (kiek ūkininkų, tiek turi būti ir dalių), reikia paskirti kuris ūkininkas kurią dalį valdys. Gerai būtų, kad ūkininkai geruoju tarp savęs susitartų, bet sunku taip padaryti, todėl geriausiai reikia traukti liosai, kuriam kokia dalis teks, tą jis ir valdys.

Kaipo pavyzdį, kaip reikia dalyties žemę skirstantis į vienasėdžius, nurodysiu čia, kaip tą darbą atlieka Kauno pavieto ūkininkai. Pirmiausiai jie išdalyja viso sodžiaus žemę į lygius sklypus ir nutaria, kiek kuris sklypas vertas yra ir daro paskiaus licitaciją: kas gauna geresnį žemės sklypą, tas primoka antramjam savo kaimynui gavusiam blogesnę žemę paskirtą pinigų sumą. Pirm licitacijos jie dažniausiai parašo sąkalbą, kurią kiekvienas ūkininkas prisižada šventai pildyti. Sąkalbos turinys maždaug toks:

„Lapkričio 20 (Gruodžio 3) d. 1907 m. Męs, žemiaus pasirašę ūkininkai — valstiečiai, rengdamiesi prie licitacijos išdalytųjų mūsų

žemės sklypų (kiekvienas žemės sklypas—11 deš.), padareme tarp savęs tokią sąkalbą: 1) Mums visiems tarp savęs savo dėka sutikus, licitacija turės būti Gruodžio 2 (15) d.; dalyvauti licitacijoje turės teisę tiksliai tie ūkininkai, kurie ligšiol valdė sodžiuje N. ar tai gautą nuo valdžios ar giminaičių paliktą dubą (ūkį); neturėjusieji žemės nedalyvaus licitacijoje, 2) Ūkininkai, kurie ligšiol valdė visą dubą, gali derėti dvi viena prie antros kolonijai (vienasėdžius), ir jo priešai, kaip pilnieji ūkininkai, taip ir pusininkų kompanija gali tik kelti kainą, bet pusės vienasėdžio dalies negali derėti, nes gadintų pilną vienasėdžio plotą. 3) Visi, norintieji gauti geresnį vienasėdį (t. y. prie kurios reikės dar primokėti), turi nuo kiekvieno primokamo 100 rb. padėti 10 rb. kaucijos ir paskiaus šie pinigai bus atiduoti gavusiems blogesnį vienasėdį ūkininkams, kaipo rankpinigiai. 4) Primokamieji pinigai turi būti išmokami per tris metus; trečdalis pinigų reikia užmokėti Lapkričio 15 (28) d. 1908 m.,

o du trečdaliu Lapkričio 1 (14) d. 1909 ir 1910 m. Jei kuris neužmokės į sutartą laiką paskirtų pinigų, tai gaunantieji primokėjimą turi tiesą į procentus pasiimti savo naudai neužsimokėjusiojo ūkininko 1 dešimtinę žemės, kol neužmokės tas prigulinčių pinigų, bet tik tuomet, kaip bus suvalyti nuo lauko pasėtieji javai. 5) Išsiskirstymas į vienasėdžius įvyks taip: ateinančių metų rudenį kiekvienas ūkininkas privalo sėti žieminius javus ant gautosios laike licitacijos žemės, o 1909 m. pavasarį sėti vavo vienasėdyje ir vasarojų; mėšlui išvežti visi ūkininkai turi leisti daryti kelius, kur tik kam bus patogiau, išskiriant sodus; perkelti trobas kiekvienas privalo ligi Kovo 1 (14) d. 1911 m., o sodais naudosis tik ligi Spalių 1 (14) d. 1910 m. 6) Jei reikėtų kuriam ūkininkui kasti per savo vienasėdį perkasai vandeniui nuleisti ir bėgantis tais perkasais vanduo užlietų žemesniuosius vienasėdžius (jų žemę), tai tų vienasėdžių savininkai negali užginti kasti perkasus, bet patį privalo pasirū-

daržai, kad troboms būtų atsakanti vieta. Sėdybos didumas pridera nu ūkio didumo. Jei ūkis bus iš 20—30 dešimtinių žemės, tai sėdyba turi būti nemažaus 1 dešimtinės (60 ketv. sieksnių ilgumo ir 40 ketv. sieksnių platumo). Per sėdybą turi būti kelias į laukus. Apie sodą turi būti perkasas ir apsodinta aplink medžiais, kurie galėtų pakeisti tvorą ir apginti sodą nuo didelių vėjų. Trobos taip-pat reikia statyti ne viena prie antros, bet toliaus, kad gaisrui kilus nesudegtų visos ir kad į kiekvieną būtų paranku vaikščioti, važiuoti ir t. t. Apie trobas prisodinti lapuotų medžių, kurie apgina trobas nuo gaisro ir iškošia nesveikąjį orą, kilstantį iš pelkių ir papuošia patį gyvenimą.

Baigdamas šį nors trumpą raštelį, dar sykį raginu visus sodžiuose gyvenančius ūkininkus skirstytis į vienasėdžius, nes tik vienasėdyje gyvenant galima gerai ūkininkauti ir priderantis pelnas iš ūkio turėti, o tuomet jau ir savo būvis pagerinti.

Taigi, skirstykimės į vienasėdžius!

63(474.5)

Ve 22

D. 20

400